

SUMMARY

The aim of this article is to investigate the role and importance of communicative rationality in the structure of social rationality of post non-classical type. From the point of practical philosophy there are analyzed the theory of communicative action, the theory of living world by J. Habermas, the theory of ethical rationality by K.-O. Apel.

In his theoretical search J. Habermas has been critically reconsidering the concept of rationalization by M. Weber, the theory of social action in contrast to which there was suggested the concept of communicative action and communicative rationality.

In his theory of communicative action Jurgen Habermas is trying to find possibilities of moral-ethical supply for the western society basing on the communication paradigm. Creating the theory of communicative action he develops three subject complexes: firstly the concept about communicative rationality directed against restricting the mind to conceptual and cognitive instrumentarium; secondly there is considered a two-leveled concept of society in which the paradigm of "living world" of an individual and social system are related not only rhetorically but also in the broadest sense; thirdly it is completed with the "theory of Modern" which includes the theory of cognition and social action at the modern stage.

In the center of his living world concept he places the concept of communicative rationality. The main contradiction of rationalization according to Habermas is a contradiction between the "system" and the "living world". Communicative action is based on such symbolic (verbal and non-verbal actions) by which the subject can understand and control the actions of the people around. On the one hand communicative action is directed at message, on the other – at negotiation. Verbal message reaches its target if accepted by other members of the verbal society. Understanding is not just a verbal act, it can be defined as a component of social action.

His concept J. Habermas polishes with K.-O. Apel who shares the same ideas. K.-O. Apel is trying to spread the communicative rationality to ethics, political science, economics and ecology.

The necessity to create new ethics is caused by an entirely new character of human activity which can be measured in planetary scale. The technological and scientific revolution and the civilization created by it have discovered contradictions between different nations, races and cultures with their particular moral traditions on the one hand and with their general human ethical problematics on the other hand. For the first time in the history the people are practically facing the task to assume common responsibility for the consequences of their activities in global scale. This need of common responsibility causes the necessity of reaching mutual understanding while estimating normative standards and value preferences on which the ethics of responsibility would be based.

The concept of communicative rationality is meant to be understood as fundamental way of human being which provides projective treatment of reality, directs, encourages subjects to active social action.

О. В. КРАСНОКУТСЬКИЙ

СЕРЕДНЬОВІЧНА ДЕРЖАВОТВОРЧО-ІДЕОЛОГІЧНА МАТРИЦЯ

Осмилення провідної закономірності державотворчого ідеологічного явища, специфіки її прояву на різних етапах історії, у тому числі в часи Середньовіччя й Відродження, – невід’ємні фрагменти соціально-філософського дослідження проблеми формування ідеології державотворення, ефективне розв’язання якої сприятиме, безперечно, розбудові якісно нової Української держави. З’ясувавши відповідну закономірність [6], доцільно перейти до аналізу особливостей її вияву у різних сегментах історичного простору-часу.

Протягом останніх років проблема державотворчої ідеології прямо чи опосередковано підіймається на рівні монографічної літератури (В. Андрущенко, В. Воловик, Л. Губерський, М. Михальченко та ін.), у дисертаційних працях (І. Миклашук, М. Плешко та ін.), публікаціях у періодичних, фахових виданнях (С. Вовканич, М. Єнін та ін.). При цьому автори відповідних праць, як правило, обходять своєю увагою розгляд особливостей прояву взаємозв’язку політичної та правової свідомості – розвитку ідеології державотворення – на різних етапах історії людства загалом і в середньовічні часи й часи Відродження зокрема.

Як і раніше, у своїх соціально-філософських пошуках ми спираємось на теоретичні моделі В. Воловика [10, 311-320] і продовжуємо концептуалізувати державотворчу ідеологію як оригінальний різновид теоретично обґрунтованої практичної свідомості.

Мета статті – дослідити особливість прояву взаємозв'язку політичної та правової свідомості й, водночас, розвитку ідеології державотворення в часи Середньовіччя й Відродження, з'ясувавши модель середньовічної державотворчо-ідеологічної матриці.

На тлі суспільно-політичного поступу разом із Середньовіччям і Відродженням закономірно поставала, опановуючи світ соціального, феодальна формація, для якої була характерна, звичайно, своя ідеологія й своєрідна державотворчо-ідеологічна матриця, в межах якої продукувалося відповідне ідеологічне явище. «Перехід від рабовласницького суспільства до феодального, – пише М. Михальченко, – супроводжувався болісним і суперечливим процесом ломки старої рабовласницької ідеології панівних класів (ідеології державотворення рабовласницької держави – О.К.) і народження нової ідеології майбутнього феодального суспільства (ідеології державотворення феодальної держави – О.К.). Цей процес був болісним тому, що феодальна ідеологія (що виступала по суті у всіх типах феодального суспільства за формою як релігійна ідеологія, але вже не язичницька, а християнська, ісламська і т.д.) народжувалась у жорсткій ідейній боротьбі з ідеями античного світу» [8, 103].

Зазвичай авторитетні джерела звертають увагу на те, що у підґрунті феодалізму як суспільно-економічної формації закладено панування села над містом, а з економічного боку дана політико-правова система характеризується протиріччям між великою земельною власністю й дрібним господарством, якому відповідають у соціальній сфері антагоністичні протиріччя між землевласниками-феодалами й залежними від них селянами [1, 597-598; 8, 104-105]. При цьому робиться наголос, що відносини панування й підпорядкування традиційно складались у межах політичного буття феодального суспільства одночасно у двох напрямках: з одного боку, політична влада виникала у надрах феодальної вотчини, оскільки сам феодал як власник землі й безпосередній експлуататор привласнював відробіткову й продуктивну ренту, сконцентровуючи тим самим на своїх теренах політичну владну міць, а з іншого, – політична влада являла собою певний апарат центральної державної влади в особі короля, царя і т.д. та їх найближчого оточення (феодальна Росія). Безумовно, означені напрями складають єдиний цілісний процес становлення феодалізму, адже королівська влада виокремлювалася як центральна державна влада у тій мірі, в якій вона тісно була зв'язана з тими верствами феодального суспільства, що формувалося, які її висували, надсилаючи до неї своїх представників, і час від часу підживлювали, роблячи можливою відповідну державно-владну буттєвість [9, 229-230].

Поряд з цим «...увесь хід суспільного розвитку держави, інтереси економіки й політики вимагали зміцнення абсолютної влади государів. У феодальному суспільстві діяли центробіжна й центростремікі політичні сили: з одного боку, це основна маса феодалів, що не бажала зміцнення державної влади, підвищення ролі государя в ім'я збереження своїх феодальних привілеїв, а з іншої – государі, які прагнули до посилення та створення сильної державної влади й були підтримувані духовенством; буржуазією, яка народжувалась у надрах феодального суспільства; дрібною феодальною знаттю, яка стояла на службі у государів і була зацікавлена у зміцненні державної машини як джерела посад, а значить, і засобів існування; дворянством та іншими верствами» [8, 106].

Для розвиненого середньовічного західноєвропейського суспільства з більш-менш усталеними феодальними відносинами, вкоріненою експлуатацією селянства була притаманна низка особливостей. Найголовніші з них викладено у працях класиків діалектико-матеріалістичної думки. Так, зокрема, Ф. Енгельс досить слушно акцентував увагу на тому, що «феодальне панування в середні віки спиралося на господарство дрібних самодовільних селянських громад, які самі виробляли майже всі необхідні предмети свого споживання, майже не знали обміну і яким войовниче дворянство давало захист від зовнішніх ворогів і національний або принаймні політичний зв'язок...» [2, 110].

У таких специфічних умовах із розвитком продуктивних сил і виробничих відносин у межах політичного буття відбувається ствердження феодальної формації, у рамках якої з об'єктивною необхідністю виникає монархічна державність, що поступово трансформується в абсолютну монархічну державну форму, проходячи закономірно ряд фаз свого розвитку, серед яких – ранньофеодальна монархія, сеньйоріальна, станovo-представницька й абсолютна. Класова сутність середньовічної феодальної держави була свого часу досить чітко підмічена відомим державотворчим ідеологом, у теоретичних концептах якого дана державна конструкція постає як «організована сила» або «машина» для панування поміщиків над кріпосними селянами [7, 67-73], що покликана утримувати останніх у підпорядкуванні й підкоренні. Із цими думками погоджуються й інші мислителі, доповнюючи їх такими тезами: «У політичному й економічному житті феодального суспільства, що побудоване на жорсткій експлуатації незаможних, нерідко закріпачених прошарків населення, царював принцип панування й підпорядкування, принцип пригноблення трудящих

привілейованими станами, жорстока сваволя можновладців проти безправних експлуатованих класів та соціальних груп. У цих умовах церква не тільки не турбується про поліпшення положення експлуатованих, а сама становиться одним із найбільших експлуаторів» [8, 109-110].

Останній концепт цілком доречний, адже, як відомо, починаючи з XI – XII ст.ст., із моменту так званої папської революції, коли римські папи починають наполегливо зазіхати на керівництво всім християнським світом, політичним простором західної цивілізації, римсько-католицька церква перетворюється у своєрідну надтериторіальну й загальноєвропейську теократичну монархію зі своїми політичними, фінансовими, судовими органами, правовими нормами (канонічне право), дипломатичною службою, що і визначало особливе місце церкви у політичній буттєвості Середньовіччя, її провідну роль у впорядкуванні суспільно-політичної життєдіяльності тих часів [5, 78].

Враховуючи дані обставини, водночас слід загалом погодитись із думкою, що, незважаючи на характерну, особливо для певних періодів західноєвропейського Середньовіччя, розосередженість політичної влади, головним інститутом у тогочасній політичній системі все більшою мірою ставала держава. Її політичне значення й вага визначались тим, що королівська влада, дійсно, навіть в епоху глибокої феодалної роздробленості, виявлялась єдиним загальновизнаним представником країни й народу в цілому. Закріплюючи феодалні форми поземельної власності, станові привілеї феодалів, середньовічна держава, як і будь-яка інша держава, здійснювала загальносоціальні функції, серед яких – підтримання миру, правопорядку тощо. У підсумку, «у середні віки у країнах Західної Європи склалася й набула загальносоціальну цінність національна державність, яка за всіх її відмінностей у різних країнах стала стрижнем єдиної європейської культури й цивілізації» [4, 252].

Відомо, що період Середньовіччя й Відродження – це доба, за якої у межах утворюваних національних держав поступово формуються контури майбутніх національних правових систем. Такий доволі тривалий процес завершується у більшості країн, як правило, вже у період Нового часу. Проте саме у середні віки закладаються підмурки загальносвітових правових систем, складаються притаманні їм своєрідні правові інститути, традиції. Очевидно, що первинний матеріал, з якого будувалися правові норми й створювалася правова матерія, середньовічне право переносило з правових звичаїв – основного джерела права Середньовіччя, закріплюючи існуючі на той час феодалні відносини, пануючі порядки, у тому числі державотворчу практику. «Правові звичаї достатньо органічно інтегрувались у феодалні відносини, закріплювали всі їх основні види. Насамперед звичай... регулював особистісні й поземельні зв'язки між самими феодалами-сеньйорами й васалами (ленне право). В однаковій мірі правові звичаї охоплювали відносини між феодалами (власниками землі) й селянами, її держателями. Ця частина правових звичаїв (маноріальне право) у найбільшій мірі відображала залежне положення селян, прив'язаних до землі й змушених працювати на власника (манора)» [4, 253]. Зрозуміло, що з перебігом часу правові звичаї отримували письмову форму й включалися до хартій та інших жалуваних грамот, у зміст яких сеньйори вносили привілеї та обов'язки васалів, городян, селян. А з початком другого тисячоліття, передусім, у середньовічних містах Європи, з'являються перші правові збірники, що містили основні принципи феодалного права, переосмислені правові звичаї і діяли аж до епохи буржуазних революцій, і які стали, безсумнівно, одним із елементів національної правової культури у загальноєвропейському масштабі («Барселонські звичаї» у Барселоні, а у більш пізній час – «Саксонське зеркало» у Німеччині тощо).

У той же час слід визнати, що центральне місце у системі правового буття Середньовіччя, у формуванні загальноєвропейської правової культури середніх віків займало канонічне право, яке в своїй глибинній основі виникло як право християнської церкви у цілому. І це пояснюється низкою принципів моментів. По-перше, позначене право продукувалося й підтримувалося римсько-католицькою церквою й інститутом папства, які мали досить потужну політичну вагу у тогочасній навкружній реальності державно-організованого суспільства. По-друге, воно відрізнялося універсальністю й екстраординарністю, позаяк його норми мали чинність у всіх країнах католицького світу. По-третє, право, що нас цікавить, відоме широтою регулювання ним суспільних відносин, у тому числі відносин у сфері державотворення. По-четверте, канонічне право вигідно вирізнялося своєю традиційністю, оскільки заглиблювалося своїм корінням у античність, її філософську, політико-правову культуру. По-п'яте, це право, починаючи з моменту свого виникнення, мало чинність протягом багатьох століть і лише тільки часи Реформації змогли підірвати позиції католицизму й послабити вплив канонічних норм на навколишню політико-правову дійсність.

Природно, що навкружне політичне буття й правова буттєвість періоду Середньовіччя й Відродження обумовлювали своєрідний характер, загальні риси політичної та правової форм

суспільної свідомості, що існували у ті часи й відображали відповідні аспекти об'єктивної суспільно-політичної реальності, мінливої політико-правової дійсності, закріплюючи у певних ідеальних формах, суб'єктивних образах цієї дійсності основи феодалізму, підмурки середньовічного феодального суспільства, наявні в ньому відносини, серед яких і відносини в сфері державного будівництва й державотворення. І оскільки у політичній системі вищеозначеного суспільства церква займала провідні позиції, то цілком закономірним виявилось й домінування, панування релігії, її імперативів, догматів, аксіом у всіх формах суспільної свідомості соціально-неоднорідної середньовічної спільноти й, у першу чергу, політичній свідомості та правосвідомості, ідеальні конструкції яких у переважній своїй кількості несли чітку, вельми виразну печатку богословського, теологічного світогляду. «Релігія, пронизуючи політичні концепції ідеологів феодалізму, визначаючи політичну поведінку народу, захищала й обґрунтовувала абсолютну владу государів у середньовічних державах і в умовах відсутності ідеологічної опозиції тим самим виступала дублікатом політичної ідеології у феодальному суспільстві, оскільки релігійний світогляд, пануючий у цьому суспільстві, не допускав існування політичних ідей, ідеалів, програм політичного розвитку за межами релігійного світорозуміння. У феодальних державах середньовіччя панування релігії поширилося на всі сфери суспільної свідомості... Релігія виступає як вчення, що об'єднує своїх прихильників духовно й не допускає виникнення та розповсюдження прогресивних наукових поглядів. Вона насаджує ідеї класового «миру», рівності перед богом, підпорядкування правителям як його «помазаникам» і т.д., тобто виступає як засіб політичного пригноблення трудящих, забезпечуючи ідеологічне обґрунтування природності й законності існуючого суспільного ладу, існуючих соціальних відносин. Релігійна ідеологія... наскільки глибоко й широко проникала у свідомість людей, що ідеї божественного встановлення держави і її правителів, ідеї вічності й незмінності існуючих відносин чинили найсильніший вплив на пригноблені класи аж до епохи буржуазних революцій. Тим самим цілком виразно видна претензія релігії відігравати роль і політичної ідеології. Релігійна ідеологія підкорила собі всі інші форми ідеологій. Політична ідеологія у феодальному суспільстві являлась продовженням і розвитком релігійних догматів стосовно сфери політики (й, звісно, права – О.К.)» [8, 109-111].

Скоріше за все, з огляду на чітко виявлений теологічний характер середньовічних політичної та правової форм суспільної свідомості, а також відповідних різновидів ідеологічного явища, що панували за часів існування феодального суспільства, авторитетний репрезентант філософських поглядів констатував таку думку: «В руках попів політика і юриспруденція, як і всі інші науки, залишались звичайними галузями богослов'я і до них були застосовані ті самі принципи, які панували в ньому. Догмати церкви стали одночасно і політичними аксіомами, а біблійні тексти дістали в усякому суді силу закону. Навіть тоді, коли утворився окремий стан юристів, юриспруденція ще довгий час залишалася під опікою богослов'я. А це верховне панування богослов'я в усіх галузях розумової діяльності було в той же час неминучим наслідком того становища, яке займала церква як найбільш загальний синтез і найбільш загальна санкція існуючого феодального ладу» [3, 343].

У той час, коли в межах феодальної формації політична матерія здійснювала свій еволюційний поступ соціальними просторами спочатку Середньовіччя, а потім і Відродження, поставала нагальна необхідність розбудови середньовічних державних організмів і тому цілком природно відбувалась взаємодія політичної свідомості й правосвідомості, обумовлюючи утворення особливого різновиду теоретично обґрунтованої практичної свідомості – ідеології державотворення, на яку спиралися у своїй державотворчій діяльності ті, хто здійснював державотворчий процес епохи феодалізму. З очевидністю констатуємо, що позначена взаємодія протікала загалом у форматі односторонньої дії політичної свідомості на правову свідомість і асиметричного зворотного впливу правосвідомості на політичну форму суспільної свідомості, відповідно. У вказаному контексті головні політичні гравці тогочасного соціально-неоднорідного суспільства, що уособлювали собою пануючий клас феодалів і, звісно ж, виступали у ролі ключових суб'єктів феодального права, досягають вищого рівня політичної самосвідомості й аналогічного рівня правової, а разом з тим із об'єктивною необхідністю ініціюють, проводять, підтримують належну ідеологічно-державотворчу діяльність політичного змісту й правового. Наочні плоди такої діяльності зберігають концепти спочатку А. Августина, Т. Аквінського та ін., потім, у більш пізній час, насамкінець історичного періоду, що розглядається, – Ж. Бодена, Н. Макіавеллі та інших мислителів, з яких склалися самобутні державотворчі концепції, що обґрунтовували необхідність ствердження, розбудови феодальної державної машини. Вкотре заново переосмислюючи їх, погоджуємось із думкою, що вони протягом століть мали переважно релігійне забарвлення. І це зовсім не дивно, адже «ідеологічне

панування релігії та церкви обумовило ту обставину, що основні напрями політико-правової ідеології феодального суспільства Західної Європи виступали в релігійному облаченні. Загальною ідейною основою усіх політичних і правових доктрин Середньовіччя були релігійні уявлення, тексти священного писання. Ідеологи панівних станів посиланнями на Біблію прагнули обґрунтувати станову нерівність, привілеї феодалів, залежний стан селян. Цій меті слугували тексти про «покірність рабів своїм панам», «богоустановленість влади», «непротивлення злу насиллям», що містилися у Новому завіті» [5, 80]. Внаслідок цього, «у суспільстві панувала політична ідеологія класу феодалів, що мала теологічний характер, тобто по суті релігійна ідеологія підпорядкувала собі усі інші форми ідеології» [8, 108].

В умовах розгортання тогочасної політичної ідеологічно-державотворчої діяльності активізувалася, певна річ, утворююча складова процесу формування ідеології державотворення – політична свідомість, що відіграла роль причини у державотворчому ідеологічному каузальному відношенні, й цілком закономірно з'являвся політичний державотворчо-ідеологічний стан конкретно-історичного феодального суспільства, що з необхідністю спричиняло активність, з одного боку, перетворюючої наслідкової складової вказаного процесу – правової свідомості, що поставала як наслідок позначеного соціально-духовного відношення, а з іншого (як логічне продовження активності правосвідомості), й появу правового державотворчо-ідеологічного стану вказаного суспільства, підґрунтя якого міцно закріплювало феодальну державність, що іманентно зберігала монархічну форму правління. Даний (односторонній) вплив політичної свідомості на правосвідомість слід розцінювати, безсумнівно, як прояв одностороннього зв'язку між названими формами суспільної свідомості.

Зворотній же вплив правосвідомості на політичну свідомість, що цілком природно поставав як вияв зворотного зв'язку між відповідними формами, був у період, що нас безпосередньо цікавить, тільки асиметричним, себто таким, який стримував подальші державотворчі потуги утворюючої складової процесу формування ідеології державотворення, створюючи перепони у розгортанні державотворчого ідеологічного відношення, державотворчо-ідеологічної взаємодії. Таку ситуацію робили можливою досить низький рівень політико-правової культури творців середньовічних держав, це по-перше, мінімальна активність їх правової державотворчо-ідеологічної діяльності, це по-друге, консерватизм феодальної правової ідеології, це по-третє, й, врешті-решт, по-четверте, природна обмеженість життєздатних сил суспільства за умов феодалізму. За наявності таких обставин відбувалося, з одного боку, блокування роботи політичної свідомості тогочасної спільноти, її різних прошарків, тих верств населення, які не перебували біля можновладного державного керма й продукували досить цікаві, вельми актуальні, насущні, але практично нездійсненні на той час ідеї «всезагальної зрівняльності» тощо, а з іншого, консервування наявного правового державотворчо-ідеологічного стану, що призводило до постійних протестів простого люду, які виявлялися головним чином у формі еретичних рухів: «селянство й городяни свій протест проти феодального ладу виражали в еретичних рухах» [5, 80]. Як стверджують знавці ідеологічного феномена, «боротьба селян у середньовіччі проти феодального землеволодіння та класової експлуатації у політичній сфері вилілася в ідеї «всезагальної зрівняльності», здатної начебто дати свободу й право на дрібну власність... Вимога такої рівності у феодальному суспільстві була утопічна й нездійсненна. Проте заради здійснення утопічного ідеалу селяни боролися проти нерівності у політичному житті, за ліквідацію феодального землеволодіння та всіх привілеїв феодалів, за свободу дрібного виробника від феодального гніту... Всі ці стани (привілейовані стани – О.К.) були зацікавлені у збереженні їх тодішнього положення, а самі селяни, не маючи своєї ідеології, здатної дати їм програму політичної боротьби, не маючи політичної партії, здатної очолити й організувати цю боротьбу, спроможні були лише на стихійні озброєні виступи локального масштабу...» [8, 114-116].

Отже, взаємозв'язок політичної та правової свідомості за умов еволюційного поступу державно-організованого суспільства періоду Середньовіччя й Відродження зумовлював взаємодію даних форм суспільної свідомості, що принагідно відтворювалась у дволінійному форматі, з одного боку, односторонньої дії політичної свідомості на правову свідомість, а з іншого, асиметричного зворотного впливу правосвідомості на політичну свідомість, який (формат державотворчо-ідеологічної взаємодії) дає чітке уявлення про специфіку прояву позначеного взаємозв'язку – розвитку ідеології державотворення в часи існування конкретно-історичного суспільства епохи феодалізму. В означений історичний час у рамках вказаного формату специфічної соціально-духовної взаємодії виникала самобутня середньовічна державотворчо-ідеологічна матриця, дволінійна моторика (модель) якої робила можливою подальшу ходу ідеології державотворення тернистими шляхами людської цивілізації, продукуючи відповідний різновид державотворчого ідеологічного

явища – державотворчу ідеологію феодальної держави, яку як теоретично обґрунтовану практичну свідомість якраз і використовували державні керманічі, можновладці, творячи й, відповідно, перетворюючи конкретні форми середньовічних державних організацій, що поставали у соціальному просторі земної кулі на протязі багатьох століть чинності нової ери буття людської цивілізації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Енгельс Ф. З підготовчих праць до «Анти-Дюрінга» / Ф. Енгельс // Твори / К. Маркс і Ф. Енгельс ; [пер. із 2-го рос. вид.]. – К. : Вид. політ. літ. України, 1965. – Т. 20. – С. 581-605.
2. Енгельс Ф. Карл Маркс / Ф. Енгельс // Твори / К. Маркс і Ф. Енгельс ; [пер. із 2-го рос. вид.]. – К. : Вид. політ. літ. України, 1964. – Т. 19. – С. 104-113.
3. Енгельс Ф. Селянська війна в Німеччині / Ф. Енгельс // Твори / К. Маркс і Ф. Енгельс ; [пер. із 2-го рос. вид.]. – К. : Держ. вид. політ. літ. УРСР, 1961. – Т. 7. – С. 327-415.
4. История государства и права зарубежных стран : в 2 ч. / [Жидков О. А., Крашенинникова Н. А., Савельев В. А. и др.] ; под общ. ред. О. А. Жидкова, Н. А. Крашенинниковой. – 2-е изд., стер. – М. : Норма, 2003. – Ч. 1. – 624 с.
5. История политических и правовых учений : учебник [для студ., аспирантов и преподавателей юрид. вузов и факультетов] / [Воротилин Е. А., Лейст О. Э., Мачин И. Ф. и др.] ; под ред. О. Э. Лейста. – М. : Зерцало-М, 2002. – 688 с.
6. Краснокутський О. В. Взаємозв'язок політичної та правової свідомості як закономірність становлення й розвитку ідеології державотворення / О. В. Краснокутський // Нова парадигма. – 2013. – Вип. 116. – С. 76-88.
7. Ленін В. І. Про державу / В. І. Ленін // Повне зібрання творів / В. І. Ленін ; [пер. із 5-го рос. вид.]. – К. : Вид. політ. літ. України, 1973. – Т. 39. – С. 60-78.
8. Михальченко Н. И. Политическая идеология как форма общественного сознания / Н. И. Михальченко. – К. : Наукова думка, 1981. – 262 с.
9. Неусыхин А. И. Проблемы европейского феодализма : избр. труды / А. И. Неусыхин. – М. : Наука, 1974. – 538 с.
10. Соціальна філософія : монографія / [Воловик В. І., Лепський М. А., Бутченко Т. І., Краснокутський О. В.]. – Запоріжжя : Просвіта, 2011. – 376 с.

SUMMARY

Analysis of regularity of the ideology of state-building, analysis of specificity of the manifestation of this regularity at different stages of history, in particular, in the Middle Ages and the Renaissance, – important components of research of the problem of formation of this ideology.

The analyses shows that authors of works in the field of ideology tend not seek explore the specificity of manifestations of the interrelation political and legal consciousness – the development of the ideology of state-building.

The purpose of the article – investigate the specificity of manifestations of the interrelation political and legal consciousness, and, at the same time, the development of the ideology of state-building as a particular species of theoretically informed practical consciousness, which was used by the creators of state forms in the Middle Ages and the Renaissance. The study is based on the principles of materialist dialectics, historicism, formational and civilizational approaches. Specificity of manifestations of the interrelation political and legal consciousness in the Middle Ages and the Renaissance – is the existence of two lines of ideological interaction in the field of state-building in a state-organized society: the first line – the unilateral influence of political consciousness on the legal consciousness; the second line – the asymmetric inverse influence of legal consciousness on political consciousness. These two lines of ideological interaction (the unilateral influence of political consciousness on the legal consciousness and the asymmetric inverse influence of legal consciousness on political consciousness) have created medieval ideological matrix of state-building. The model of medieval ideological matrix of state-building includes these two lines of ideological interaction. Within this ideological matrix of state-building in the Middle Ages and the Renaissance formed corresponding view of ideological phenomenon – the ideology of state-building of the feudal state.